

CRTICE IZ POVIJESTI LEGRADA

Marija WINTER

(1912.-1989.)

Ludbreg

Grada

(Priredio: Dragutin Feletar)

Napomena: Učiteljica Marija Winter Ludbreg (1912.-1989.) svojim je radovima dala zapažen prinos historiografiji Podravine. Najviše je povijesne crtice i radove objavljivala na Radio-Ludbregu, te u časopisima Kaj, Podravski zbornik, Podravski zvonici i Ludbreški list. Nakladna kuća Dr. Feletar izdala joj je posthumno dvotomnu knjigu Iz povijesti Ludbrega i okolice (2000.), u kojoj je njezin životopis i bibliografiju napisao Hrvoje Petrić.

Marija Winter radila je kao učiteljica i u Legradu, od 8. listopada 1940. do 5. veljače 1943. godine. Uglavnom na temelju podataka iz spomenica župe i škole u Legradu, u to je vrijeme sastavila nekoliko crtica iz povijesti i geografije legradskoga kraja. Rukopis je uglavnom pisan na legradskoj hrvatskoj kajkavštini. Za dijelove rukopisa nije posve jasno da li su oni njezin originalni rad ili su zapravo citati iz spomenutih spomenica. Ovaj je rukopis važan prinos za istraživanje povijesti Legrada, pa ga u cijelosti objavljujemo kao građu, bez znatnijih ispravaka i redakture.

UVOD

Uvod je građa sabrana za etnografsku spomenicu mjesta Legrad u školskoj godini 1940./41. Historijski dio rađen je prema župnoj spomenici i spomenici škole. U tome mi je mnogo pomogao tadanji župnik Gruber.

Budući da je Legrad čisto kajkavsko mjesto biti će građa spomenice pisana kajkavskim, domaćim narječjem. Jezik je u ovom kraju takav da ga nije moguće bilježiti sa pet čistih vokala, koji su, uz suglasnike, dostatni za štokavsko narječje. Osim a, o, u, e, i postoje još četiri vokala.

U nekim riječima izgovara se a tako da izlazi sliveno âo. Bilježim ga sa á. E se ponekad govori skriveno sa i êi = é ili opet sliveno sa a êa = ě.

O se u mnogo slučajeva pretače u ou i za taj ou uzimam ó.

Prema tome ima u ovom kraju devet vokala a, e, i, o, u á é ě ó.

Suglasnik dž i ć nepoznati su. Lj je u uporabi samo u riječima koje su Legradani primili iz književnog jezika. Rabi se samo Č. Negacija se stavlja vrlo često iza pomoćnog glagola na pr.: »Ja sem né bil. On je né došel.«

Vrlo često govori se iz poštovanja u trećem licu na pr.: Kaj veliju?

Glagolska vremena su samo tri i to: prezent, perfekt i futur drugi.

Prezent: idem imam

Perfekt: sem išel sem imel

Futur: bóm išel bóm imel

Štokavsko narječje i ovdje zovu gospócko pak se njime služe samo u pismenom saobraćaju.

Mesto predloga u rabi se v, a taj v često prelazi u f:

Veli se: f hižu f šumu ali

v róki v žepu

* * *

Legrad leži u hrvacki Podravini na mestu dé se Mura zléva u Drávu. Trgovišće Legrad ima svoju općinu, a spada u Koprivnički kotár. Sela néma ni jénoga u céli općini. Legrad je općina za sêbe. Vezda spada u Hrvacku, a negda je skupa s céľem Međimurjém spádal pod Mađarsku.

Legracki határ ili okoliš je Drava rězdvojila. V Podravini na desnem brėg je sámo mesto i nekaj zěmlě, v Međimurju su takaj zemle i šume, a i na Mađarskom imaju skorom si Legrađani gorice ili pak šume. I té kraj dólne Mađarske je negda bil čisto hrvacki. Još i denes té ludi ne znaju dobro mađarski. Govoriju sě pomešano. Legracki határ se na severu drži Mađarske, na severoistoku do drnjanske općine, pak Ďělěkovca i Ďělěkovečkě općine. Na jugu se drži otočkóga, a na severózapadu Dobravskoga határa. Legracka imanja, koja só na Mađarskoj, nésu nigdár spádala pod legracku općinu, makar da tam skorom niti néga domači Mađárov.

Legrad sě i pó góspócki i po domačem zove Legrad. Drugóga imena néma. V célom mestu jěga 520 (petsto dvajsti) hiž. Stanuje pak vu njěm 2.900 ludi.

Otkót ime Legrad? Još predi leta 1242. bila je blizu Legrada stára cěrkva Duha svetoga. Zrušili su ju Tataři (ludi veliju Pėsoglavci), dok só nagánjali krála Belu. Mađarski se Duh Sveti veli Šěnt Lělěk. Misli sě da je vu tó vrěme Legrad i Ďělěkovec bil na imánju istoga góspódina, pak je v Legradu bil grád, a v Ďělěkovcu sělo. Tak se pó cěrkvi najpredi zval Lělěkgrád, pak onda Legrad. Za Ďelekovec misli se da je najpredi dobil ime Lělěkověc, Jělěkovec, pak onda Ďělěkovec.

V župni kroniki v Legradu piše, da je 1261. leta bil vlastelin v Međimurju Lanukret, sin Buzudov. Morti je iměl i Legrad, pak se po njemu selo i grad počel zvati Lankret, pak onda Lenkrat i nazádnje Legrad.

Domači ludi veliju da su bródári (tó su ludi koji se voziju pó Dravi i Muri) dok su zaglědali grada vikali: Glej grád! Ot Glej-grád postalo je Legrad.

Kuliko je tu istine – tó zná sám dragi Bóg. Najverovatnije je da je ime ovoga mesta došlo od stáre cirkve Šěnt Lělěk. Ovdešnji Hrvati rabiju i pó koje Mađarsko ime i naziv. Tak i šumu v Mađarski zovu: Sent Haromšag (Sv. Trojstvo). Jěđěn stári drávski rukav zově sě Fizeš i tak su verovatno i pri nazivu Legrad spojili mađarski Lělěk s dómačim grad i tak denes imamo ód Lělěk-grad – Legrad.

Jóš i denes mesto dé jě bila tá cirkva zovu »Cirkvišće«.

POVIJEST TRGOVIŠTA LEGRAD

Mesto Legrad leži denes na desni strani Drave, 15 minót daleko ód mesta, dé se Mura zlěva v Drávu. V staru vrěme tekla je Dráva severno od Legrada, i tak je tó mesto biló dél velikóga međimurskóga imánja kojemu su se góspódári višepót menjali. Još leta 1691. Legrad je bil med Murom i Drávom. V župni knigi venčanih piše, da se neakvi Pišpek z lubreške župe more ženiti predi nego bi se tri nedele za redom ozival, zato da more dok još traje led na Dravi v Legrad; po vodi je v zimsko vrěme nevarno. Pó tom se vidi da je još vu tó vrěme Legrad međimursko mesto. Povest Legrada je vezana na povest céloga Međimurja.

Pisana povest Legrada počinje leta 1296. V Zalaegersegu v Mađarski čuva se stari teštament firšta Panitha (Panića?) od Buzadóvóga roda; pisani je 1. svibnja 1296. Firšt Panić ostávla svoji ženi Ani imánje: Sent Trinitas (mađ. Sent Haromšag) z zemlom Kakonja i imanje med Drávom i Murom. Dó denešnjega dána nosi Kakonja tó ime, Sent Haromšag isto, a óno imanje med Murom i Drávom sigurnó je denešnji Legrad. Dó denes su te zemle v rókaj Legrađanov, makar né se, ali dó rata je tó sě bilo legracko.

V Kolomanovo doba dobila su i nekoja mađarska Gospoda imanja z ove strane Drave. Tak su plemići roda Gut-Keled imali Rasinju, Kuzminec, Ďelekovec i Torčec, pak se nagađa da je i Legracko imanje vu to vrěme spadalo Gut-Keledom. Gut-Keledi bili su prijateli zagrebečkim biskupóm, pak su svoja imanja v podredili zagrebačkem biskupom. Tak je prekmurski arhiđakonat de Bekšin spojen z Međimurjem i podređeno biskupu v Zagrebu. Međimurje je, a ž njim i Legrad, spadali su pod arhiđakona v Bekšinu, pak se od konca 13. véka međimurski arhiđakonats zove békšinski. V Bekšinu je bil grad Keledóv.

Rod Keledov držal je Međimurje do konca XIII. veka, a njihova imanja došla su v róke grofov od Kisega – Gisingov. Gisingovce je svladal ban Mikac, ód roda Akuš z Mađarske, ali je Međimurje sejeno ostalo v rokaj Gisingov koji poteču od bana Henrika. Henrik je dobil Međimurje predi 1267., a njegovi potomki su vživali ta imanja do 1326. Mikac je Gisingom zel grade Prodavić (Virje) i Sušicu

(Đurđevac), a 1350. (30-X) Ljudevit Veliki, da bi nagradil Stjepana Lackovića za vernost i hrabrost v napulskem ratu dal mu je grade Čakovec i Štrigovo. Tak su Lackovići postali vlastelini v Međimurju, ali okoli 1356. spominje se i Ivan Chuz »vlastelin međimurski«. Bil je za ono vréme jeden od prvi ludi v Hrvacki, pak je postal i ban dalmatinski i Hrvacki. V čiji rokaj je bil Legrad vu to vréme, ne zna se stálno, ali verovatno je da su tó imanje imeli Lackovići. Sin bana Stjepana Lackovića (1351.-1352.) Stjepan Lacković pobunil se je proti krála Sigismunda, pak je tó platil životom na »Krvavem saboru v Križevcu«. Tam su pred Sigismundom neprijatelji zaklali i zánjega Lackovića Andriju, sinovca Stjepanovoga. Bilo je to 27.-II-1397.

Već 4. žujka 1397. Sigismund je v Žakanju izdal darovnicu, i tóm darovnicom daje Međimurje Kanižajem: Nikoli, Ivanu i Stjepanu. Kanižaji se zovu po Kaniži. Kanižaji nésu dogo imeli Međimurje; već 21/VIII 1405. Sigismund daruje Čakovec i Međimurje tastu, ocu svoje žene Barbare (Crne Kraljice) Hermanu, celskóm grofu. Još predi nek je Sigismund zel Barbaru (ženil se je v prosincu 1405.) posódil si je od Hermana 48.000 dukatów i zátó mu je dal Međimurje. 1408. bila je kralica Barbara v Čakovcu na imanju svojega oca.

Celski grofi su bili jákó nasilni. Urlik i Fridrik próglasili su se za báne. Hunjadi Janko je bil njihów neprijatelj, pak jim je zel 1446. đurđevečkoga grada i Legrada. Tak je Legrad postal Hunjadijev, od njega ga je herbal král Matijaš Korvin. Korvin je imel i celo Međimurje, jer je zadnji član celski grofov Urlik hmrl bez naslednika.

Král Matijaš prodal je Međimurje (z Legradom) švedskomu Židovu Ernuštu. Té Židów bil je kralów blagajnik, doživotni ban Slavonije (denešnje Hrvacke). Dobil je plemstvo i titulu »od Čakovca«. Ernušt se pokrstil i dobil je ime Ivan, postal je 1473. bán. Okóli 1505. hmrl je v Pečuhu bán Sigismund Ernušt (bil je biskup).

Ivan Ernušt III. – gospodin međimurski bil je za Zapolju (i neprijatelj Ferdinanda I. Habzburgovca) pak je pómagal Krstu Frankopana.

Zadnji Ernušt Gašpar bil je oženjen Anom Keglevićevom, kćerjóm bana Petra. Ana je ostala dóvica i preženila se za Ladislava Banića dólnjólendavskoga. Bán Peter štel je Međimurje zadržati svoji kćeri, ali se zameril Ferdinandu I. i zgubil je bánsku vlást. Ban Keglević zadržal je Međimurje 5 lét (od smrti Gašparove 1541.).

V banski vlasti nasledil ga je Nikola Šubić Zrinjski i on je 1546. osvojil Čakovca i tu zarobil Petra Keglevića.

Král je celo Međimurje dál bánu Nikoli Zrinskomu, zátó kaj mu né mogel splatiti bánsku plaću 50.000 dukati. Nikola Zrinjski »bán i potkrál tréh kralevin« junački je bránil Siget varoš« i v borbi s Turčinóm istó tak junački završil svoje življenje. Njegov sin Juraj III. Zrinjski stálno je živel v Međimurju. Ón je dovršil tvrđavu v Legradu, koju je još Nikola, otac njegov, počel zidati.

Sin Jurjev, Juraj IV. štima se titulom: »Legracke krajine kapetan«. Juraj IV. bil je istó luteran, kak i njegov otac, ali ga je prekrstil o. Rafael Kobengel i tak se ón vrnul katolički veri i pretiral je luterske prodekante.

Pavlini su držali da su Jurja IV. prekrstili Pavlini ze sv. Jelene pri Čakovcu, dé su Zrinjski imeli svoju grobnicu. Isusovci veliju, da su óni (O. Kobencel S. J.). Dok je Juraj III. próganjal katoličku veru, Pavlini su ostali v Međimurju, makar su skorom sá gospoda prešla na luteránsku veru.

Juraj IV. ratoval je v tuđini s 1.200 konjanikov, pak se pripóveda da ga je otroval Walenstein z nekakvom rotkvom. Juraj Zrinjski hmrl je v Požunu v 28. letu. Njegva žena preženila se za Nikolu Malakocija (zvála se Magdalena).

Deca Jurjeva, Nikola i Peter, bili su dobri Hrvati i z njimi zapáda zrinska zvézda.

Zrinjski su vladali Međimurjem 124 leta (1546.-1670.). V Legradu je već ód starine bila tvrđava, bole ju je obnovil Nikola Sigetski i tak je i sámo mesto póstalo znameniteše.

Drugu tvrđavu zazidal je Nikola Zrinjski 1661. Ime ji je dal »Novi Zrinj«. Nikola je zazidal tvrđavu tak da je s tri stráne bila voda Mura i Drava, a s četerte šuma. Novi Zrinj trebal je braniti imanja Zrinskih ód turski sóldátów z Kaniže. Kraj póleg tvrđave pómalu su naselili meštři koje je sóldačija navek trebala. Već 1670. Legrad ima 1.000 stanovników. No lépi festung néje bil dógovečen. Zrinjski je

oplenil nekoje turske tvrđave i zato je Ahmed Ćuprilić došao z velikom vojskom, a blizu Legrada je bila nemačka vojska grofa Montekukolija. Montekukoli predao je Novoga Zrinja Ćupriliću »kakti nepotrebnú točku«. Veliki vezir razrušil je tvrđavu do fundamenta. Nikola Zrinski bil je jako ogorčen radi takvoga nemačkoga izdajstva. Tóžil se je v Beč »na nečuvení čin, kojemu nega ravnoga v povjesti«. – »Denes v jutro predobil je Turčin Novoga Zrinja, kojemu niti zid né bil niti malo podrti, a gospon Montecuccoli niti sablu ni teknuo da ga obrani«.

Nikola Zrinski bil je i dober katolik. Višeput pozival je (i pomagál) Isusovce da Međimurje pokatoliče. I vu vréme, dok se Ćuprilić približil Nóvomu Zrinju bili su Isusovci v tvrđavi. Jeden ód njih piše o tom događaju ovak: »Na ovém nóvém taborišću vojska Nikule Zrinskoga črleni Turčin pókazal je su svoju silu. Predi néje odahnul dok néje sebi Zrinja podložil. Biló je tó zádnege lipnja (1664.). Turčini su potókli se sóldate koji su bili v tvrđavi, osim kojih 200, koje je Mura znesla vun. Nekoji teški ranjeniki só se potopili. Med ftopeniki bil je i Isusovec o. Claudije Varaius. Zapovédnik gráda rekel je ocu Claudiju nek za vremena ostávi tvrđavu, ali Claudije néje štel ostaviti ga v najgorém času, nadal se je da tolika kršćanska vojska (i nemačka Montekukolijeva) móra Turčina potirati, ali se prevaril. Sóldati koji só bili v Zrinju bili su Hrvati i Mađari i óni su se sile upótrebili da se grád óbrani, ali nésu mogli nikaj. Zrinski se radi takvoga postupka nemačkoga zahvalil na bánski časti i zapovédništvu vojske s kojom je v zimi 1664. razoril tvrđave u koji se držala turska vojska v céli Podravini ód Koprivnice dó Osjeka. Ž njim srušil i turskoga mosta na Dravi pri Osjúku. Zrinski je nanesel Turčinu velike gubitke i tó mu Ćuprilić néje zabil. Ód toga događaja bráni Međimurje Peter Zrinski. Mesec dana pó osvojenju Nóvoga Zrinja bil je Ćuprilić na Rabi pri sv. Gothardu potučen, ali ód toga né bilo koristí. Vu Vašvaru je skloplen sramotni mir. Hrvacka je bila predana na milost i nemilost Turčinu. Radi toga i još drugoga zla kaj je Hrvatska trpéla Zrinski su se pobunili protiv caru. Na veliku žalost Nikola Zrinski završil je svoj zaslužni život 18. XI. 1664. Nad grobom njegovim držal je govor o. Ivan Kéri, Pavlin, a pokopal ga je sám zagrebački biskup Peter Petretić. Céla Hrvacka iskreno je žaluvala za velikim grofom kój je bil: »slava Kršćanstva, užitek sv. oca pápe, svetlost Slavonije, očinji vid Hrvacke, pótpóra Dalmacije« (reči govora nad grobom).

Nikolu Zrinskoga nasledil je brat Petar Zrinski – dober junak, ali prepošten, da bi bil dober političar. Biskup Borković poštuval je Zrinske i zauzimal se pri caru Leopoldu za nje, ali nije mogel nikaj. Žalosna povjest i svršetak Petra Zrinskoga dobro je poznata i zato prejdem prék toga.

Zadnji ód Zrinskóga roda, ostal je Adam Zrinski. Za njega se pripovéda da je ranjeni vu pleća, ne ód Turčina, nego ód kršćanskoga izdajice, pal v bitki pri Slankamenu 1691.

I tak je nestalo roda Zrinskoga. Njihova imanja pripala su Leopoldu, kój v progasu od 3. IV. 1670. piše hrvackomu národu, da je grof Petar Zrinski »postal nevernik naše krune, radi česa se ima zapleniti céli imétek njegov«.

Funkcionári tridesetnice v Nedelišću: Peter Prašinski i Franc Špolarić imeli su se popisati i zapleniti, ali predi neg su óni došli, došli su cárski generáli Špankau z Štajerske i kápetán Ferdinand Ernest Brenner, koji su odvlekli se kaj se samo dálo od istoka dó zapada Međimurja. Brenner je z legrackoga marofa otiral 113 gláv márke i 124 komada svinj, né samo tó nego i žito, mladinu, sir, sól, ulje i se dó česa su došli.

Od Brennerove sóldačije najviše je biló Vlahóv a s Špankaum su bili sami Némci. Niti kmete nésu pustili na méru. I svojim su zemali kaj su našli. Pól imánja zel je Leopold, a pól je ostalo Adamu Zrinskomu. Adam je zaglavil 1691. pri Slankamenu, i tak je Leopold se prisvojil.

Do 1695. brinulo se za imánja v Međimurju dvorska komora v Gracu. Toga leta dobel je vlást nad Međimurjem markiz de Prié. 1697. izdal je Leopold povelju po koji markiz dobiva Međimurje s pravom nasledstva.

Dr. R. Horvat piše da je 1702. markiz prodao imanje nazád c. komori v Gracu, ali v matici kršćéne dece v Legradu piše 23. XII. 1703. »Kršćéna je Eva, zak. kći poglavitoga gospodina Adama Presek i Julijane Gorup. Kumuju: pl. gosp. Antonija Bioneti, preuzv. g. markiza de Prié, imánja međimurski i prekmurski plenipotencijar. Kuma pl. gđa Katarina Bohasi. Pó tom se vidi da je 1703. – 23. XII. još Markiz de Prié imel svojega upravitela i da su imanja bila još njegova.

Imanja su ponovno prešla v roke komore v Gracu, pak su je 1715. dáli v zákup »grofu Ivanu Čikolinu, a 1719. i tó 25. / V. poklonil je car i králj Karlo VI. za navék grofu Mihajlu Althanu za usluge, koje je kralu iskázál v ratu za Španjolsku.

1791. kupil je Đuro grof Feštetić za 1.600.000 forinti ta imánja ód familije Althan. Tak je i Legrad došel v róke familije grofov Festetićev. Té grofi nésu nigdár stanovali v Međimurju. Zazidali su si jakó lepóga gráda v Pribislavcu. Feštetići su se pómalí odnarodili – pomađarili su se i tak su ód Turo-polcov póstali Mađari. Zadnji Festetić, međimurski góspodin živel je v Madridu (1939.). Nije se nigdár ženil i ž njim bó nestalo toga roda kój jé v Austro-Ugarski bil jeden ód prvi grofovski rodov. 1918. došla su sa imánja, pák i međimurska pód agrarnu reformu. Međimurje jé resprodávála firma Slavonia d.d.

Legrad se je više počel širiti i razvijati posle leta 1684. dok su Turki odišli s Kaniže. Trgovina i obrt lépo se razvila. 1797. bil je v Legradu tkalački ceh. Cehmešter Juraj Kos, pak sabólski céh (kro-jački) i mlinarski ceh. Trgovina je bila živa, a najviše se trgovalo s konji. Legracki trgovci nésu bili baš na najbolšem glasu. Župnik Brdarić pripoveda ovaj slučaj koji se koncem XIX. véka dogodil v njegovi obiteli v Križevcu. Sluga je išel na pašu, ali je pó nesreći zadremal. Dok je spal konji su nestali. Majka Brdarićeva poče rano u jutro na gradsko poglavarstvo da javi taj nesretni slučaj. Putem sretne je znanac i čuvši da se radi konji plaće veli joj da su konji sigurno v Legradu. Zadnji čas je bil da se još predi sejma najdu i zato se otac s žandári u kasu otpelali v Legrad. Pri konjskem trgovcu né bílo nikoga doma i tak su na silu otprli štalna vrata. Konji su zbila bili v štali i veselo su hrcali dok su vidli gazdu.

Legrad puno strada i ód poplave Drave, pogotovo otkad je Drava koritó premenila. 1850. (6. / XI.) i 1851. bile su takve poplave da je voda došla i v kapélicu (5. XI. 1851.) Majke Božje žalosne i tu je bila laket visoka. Postrádalima ód poplave poslal je car Franjo Josip »3.000 srébra« (Spomenica župe).

Crkva i župa Legracka ima svoju posebnu povjest. Međimurje je ód davnine bilo kršćansko – katoličko. Već v doba krála Bele, dok su Tatari došli v Hrvacku, bila je negdi kraj Legrada jena cirkva. Zvála se »Sent Lélek« - bila je pósvečena Duhu Svetómu, po nji nekoji misliju, da se i Legrad zvál u starini Lelek-grád, potlom Le-grád. Druga cirkva je bila cirkva sv. Trojstva. Spominje se i imanje (1296.- I.-V.) Sent Trinitas – mađ. Sent Haromšag. Tó imanje dobilo je ime po cirkvi sv. Trojstva koja je bila negdi blizu legracke šume Sent Haromšaga. V stáro vréme Legrad je bil malo selo, pak ni bilo vredno dati mu svoju faru. Vu vreme dok su vladali Arpadovci legradsko imánje bilo je pripojeno bekšinskomu đakonatu, a ž njim skupa biskupiji v Zagreb.

V popisu fari v Međimurju od 1334. nega još Legrada. Arhidakon gorički Ivan spominje v Međimurju 10 fari. On spominje cirkvu sv. Martina, istočno od Preloga. Pod tu faru je sigurno spádal i Legrad. Okoli leta 1501. za Ernušta Ivana Mlajšega, popisane su pák fare v bekšinskem đakonatu, ali niti tu nega Legrada. Najbliža fara je Bistrec (pó potoku Bistrecu), denešnji Vidovec.

Za vréme širenja protestantske vere biló je v Međimurju puno plemenite gospode, ali su si bili za Lutera (Izveštaj Isusovca Ljubića 1632.). Vođa jim je vu tom bil Juraj Zrinjski III. Dok je Nizozemski učenjak Jakob Tollius došel v Čakovec 1660. pák je z grofom Pottingóno išel razgledati čakovečkoga gráda videl je tu jako lépe i skópe stvari, a med drugemi stvari videl je i sliku Martina Lutera i njegove žene Katarine. I Legrad, tó za ónda prilično malo mesto bilo je otrovano luteranskom verom. Néje tó nikakvo čudo, dok se zeme da je Legrad vu tó vréme bil nastánjen sakakvemi ljudi, koji su živeli daleko od fare, sami za se. Već 1620. bil je v Legradu luteranski pastor Đura Serenji. Ón je predi bil kanonik v Đuru. 1649. pišu Isusovci, koji su bili poslani od biskupa P. Petretića: »Na krájnjem délu Međimurja leži Legrad – plodno tlo za vojnike i heretike. Isusovci su v Legrad došli radi misija ali su se té Isusovci mórali preseliti z Legrada. Zrinjski su doznali da se velika vojska Tatarov izbira v Kaniži, pak su Isusovci, prešli v Kotoribu. I 1664. leta, dok je Čuprilić potsédal Novoga Zrinja bili su Isusovci s sóldáti v grádu i jeden se je ód njih ftopil v Muri dok je mislil póbeći.

1681. leta došel je za župnika v Legrad Martin Vinci. Katolikóv je bilo, ali verski život je bil slab. Posle Vincija stálnó ima Legrad svojega župnika. Već je takaj i 1641. bil v Legradu župnik, ali se za

stalno ne zna je li je župnik stalno stanovao u tom mestu. Pó kónc 17. véka punó Kalvinóv i Luteranov daju decu v katolički cérkvi krstiti.

1684. bil je lutreški pastor stirani z Legrada. Zval se je Adam Barakanj. Vu tó vréme biló je v mestu i kalvinov, vezda su pák ostale samo luteranjske familije (1941. god.).

1694.-1735. bil je v Legradu župnik Stefanus Prekrat. On je 1695. postal »opat sv. križa« od Kereštura i tak je imala legracka župa mitronosca za župnika. On se je lépó slagal z luterani i tak je i za njega punó njih prešlo na katoličku veru.

Da malo vidimo kak je biló predi Prekreta. 1670. biló je v samem mestu »još« dvé trećine heretikov kako piše P. Prašinski biskupu Borkoviću. Car je zapovedal mađ. dvorski kómori da se móra pastor sterati, ali se ón boji da se ne bi ludi póbunili.

1677. bila je već legracka cirkva premala za »veliko množstvo puka mađarskoga i hrvackoga i nemački sóldátov, a né samo tó nego jóš ju Drava saki čas pópłavi. (Bile su vu tó vréme crkvene propovedi hrvacke, mađarske i nemačke). »Grofica Sofija ud. Zrinjski (valjda žena Nikole) dala bi za cirkvu 300-400 forinti, ako i car ima volu tulko dati«, piše Isusovec Gailer biskupu.

Vu tó vréme bil je v Legradu Isusovec Szentpali. On je dopelal sobom i učitelu i té je »badava i dobro pódučaval decu akatolika i drugu decu, koja nésu išla drugómu učitelu«.

Luterani nésu dólgo imeli méra v Legradu. Generál grof Bathyani zapóvedal je Darabašu, kapetanu legradskomu, da móra zmesta stirati sakoga Legradana kój bi se usudil protestantom čitati sv. pismo. Generalovo pismo došlo je v róke podzapovedniku i ón je odgovoril, da takvih néga v Legradu. Tó né bila istina. Céli Legrad je znal da se protestanti skupljaju pri Ivanu Kovaču v 4 vuri pópólne.

1677. – 27. II – Protestanti só silóm dópělali predikanta i stražili su ga z oružjem. Silóm su otrpli gróbjje i v cérkvi zéli sě pastorove stvari, kajti je biló predi više toga danu župniku na čuvanje. Ódnesli su i tri svoje zvone, a predi toga su predikantu v slavu zvonili.

I pisma Jurja Pavošića (valda zapovednik tvrđave), vidi se da je 1677. 26. II., predikatora amoval (meknul). Zvonov još nesu povernuli, ali se ufam da i tó bude; dó prisasznoga pondilka sram njim dal terminus.«

Mađarov je biló tulkó da je biskup Borković štel posebnoga kapelana dati za nje.

1680. – 10. XII. prodana je hiža pastorova za 20 forinti, ali protestanti su se i dale protivili naredbam zemalske gospode, koja su jim branila slobodu, pak su već 1682. (7. VIII.) dobili toleranciju.

Protiv toga dakak biló je punó gospode pak su oni si delali na tom da se legrackem luteranom ne priznaju pravice mađarski luteranóv. (Koresp. bisk. Borkovića v pismo Krsto Stettingera z Luksemburga – javla biskupu da se na Legrad ne odnosiju oni dva člani saborski.)

Toga leta biló je v Legradu 800 akatolički sóldátov. Istó leto došel je predikant i bil je pák stirani i pák se vrnul. Biskup Kolonić, Krsto Battyany i grof Nikola Drašković najviše su se zauzimali za tó da Legrada očistiju ód nóve vere.

1683. biló je v Legradu triput više protestantóv nego katolikov. I dok je odišel vučitel katolik, dópelali su si oni učitelu svoje vere. V mesecu ožujku istóga leta došel je grof Drašković i z vojskom otiral predikanta. Legrad je već dogo bil bez predikanta, vidi sě pó tom: već 1685. kat. župnik piše da se dobro slaže i s protestanti pák i sam pastor višepót k njemu dojde. Biló je vu tó vréme tu i arijancóv, nekoji só prešli na katoličku veru (1685. Matica krštenih).

Adam Barakany – pastor bil je pák stirani 1687. leta.

1688. biló je v Legradu 700 hiž – 200 ód toga katolikov.

1690. Patrón kat. cirkve je grof Adam Zrinjski ½ - a drugu pólóvicu daje car. Gróbjje je zajedničkó za se vere: kat. lut. kalv, i arijance. Katol. župnik se tóžil na vizitaciji kanoniku da (jedva jedvice) komaj i komaj živi. Ludi su siromašni a i malo ji je katolikov. Punó ji se reseliló radi teškoga života, sóldáčka plača je jáko slaba. Heretiki su bez pastora.

1698. piše bekšinski arhiđakon Ivan Leskovar: »Puk legracki sastoji od sakojački narodov kaj je pód nébom jega«.

Dó 1712. bila je cirkva ód plétera, zaličena z blatom. Toga leta napravljena je nóva ód hrastovine bez poda. Iméla je 4 óltare i 6 slik na plátnu. Tornja né biló. Samo su obesili zvone na stópe. 3 su zvona: 9, 12 i 7 centi težine. Cérkva je stála na gróbjó. (Pó priliki de je park – tam je biló gróbjje).

Legrad je spal v broju hiž – tak da ji je 280. Bila je i jena kapéla sv. Mikule. Tam je bila slika Majke Božje Čenstohovske. Iméla je i svojega zvona (1 qvint)

Ta slika je još i denes v župni cirkvi. Obešena je na ogradu kóróša. Zvónar Miško Ružić pripovijeda o toj slici čudnu zgodu: Veli da je kod pozdravljenja čuo silan štropot i potrčao u crkvu da vidi šta je. Sve je biló mirno, samo je slika lebdila v zraku. Ta zgodu je té slici pribavila još više štovanja. Bilo je to 1939. leta.

1760. leta biló je v Legradu 30 hiž luteranskih.

1768. piše kanonik vizitátor da jě cirkva ruševna. Orgule su imele 6 registrov. Bile su i predi orgule v cirkvi. 1693. spominje se orguljaš, a orguláša bez orguli néga. 1768. bila je i kapela sv. Ivana Nepomuka, 100 korakov ód pijaca. Te isto denes néga. Kap. Sv. Nepomuka je v parku.

Vu to vréme bila je već cirkva na »Gori sv. Mihala«. V istó vréme sklopili su Legradani ugovor (kontrakt stalni med dominimum čakovečkim i arendáškem váróšem Legradom) i vu tem ugovoru se spominje gora Sv. Mihála. Ime ji je sigurno pó cirkvi.

1780. premešteno je gróbjje vun z mesta.

Denešnja farna cirkva početa je zidati 1769. a dógotóvljena je 1784. Na posvećenje je došiel biskup Antón Zlatarić, arciđakon de Bekšin. Vu tó vréme bil je legracki župnik Petar Berke. Na glávni óltar donešena je kopija celjske Májke Božje. Tém kipóm doteknuli sú se najpredi celškoga kipa. Berke je bil čovek kój je i knjige pisal. Tak je (1763.) štampana v Gracu povjest cirkve Majke Božje Bistričke: »Kinč osebujni«. Ta je knjiga štámpána još predi v Zagrebu (1765.).

Za vréme toga župnika osnovana je nóva biskupija v Sombáthelyu i njoj pripáda od toga vremena i brég sv. Mihála. Zemle su i dale ostale v čakovečki góspóčiji.

1845. bil je v Legradu biskup Haulik radi férme.

Za velike mađ. bune 1848. bil je v Legradu župnik Karlo Novak. Bil je dober Hrvat i crkvenu spomenicu pisal je hrvacki.

Nováka je zamenil v Legradu Edurad Tallian rođeni Madžar. Bil je samo jedno leto i tó né célo župnik, ali radi narodnosti móral je ostaviti župu. Pó tom se vidi da je hrvacka svést bila jáka vu ovém mestu. Tallian je položi. 2.000 forinti (zakladnu glavnicu) za samostansku školu, koju je njegov naslednik Matija Gado podigel i koja još denes postoji (dogotovljena je 1893.).

I protestanti imaju svoju škólu dé se ód početka samo mađarski vuči (najme na mađ. jeziku). Prošlost i osnivanje te škole nije mi poznato, ali prviput se spominje da su legracki luterani dopelali svojega učitelja leta 1689. Učitel Simon se nekaj posvadiel s župnikom i odišél je z Legrada i odmah su si luterani dopelali svojega učitelja. Vizitátor župe piše (1688. (2. V.) i ovo: Učiteljeva kuća i škola, najbliža župnom domu je ruševini blizu. Učitel je Ivan Objanić kój poučava 30 dječakov. Kod meše na nedjelje i svetkovine popjeva »Isti i zvoni!« Njegovi dohotki i ako određeni jedva su kakvi, jer mu župljani v razno vrijeme više obečavaju, a manje daju. Ubuđuće njemu za sprovod ide 20 grošov. Kaj se pak tiče zvonjenja ne dobi se ništ. Vizitátor još veli da je zvonjenje teški posel.

1693. Vizitátor kanonik grof Nikola Nadasal v svojem izvještaju veli: Služba učitelju je da pazi na kór, t.j. pjevanje. Drugi pak koj poučava dečake zove se pracceptor. Imena nésu spomenuta bila je škóla navék donekle ovisna o cirkvi, ili su ju bár pómogli župniki. Od 1918. prešla je škola v državne ruke.

Legracka općina čuvala je do 1931. nekoje stvari koje su još od starine ostale v Legradu (11. V. 1931.). Te su stvári predali općinski blagajnik Vinko Simić i njegov pomoćnik Tomislav Marković u ime opć. odbora izaslaniku braće Hrvatskog Zmaja E. Lazovskom, koji ih je otpremio u Ozalj. Zapisnik o predaji zabilježene su ove stvari: cehovska škrinja iz leta 1840., 1 par negva, 1 želj. buzdovan, 1 koplje, mesingasta špica od zastave, 1 stari limeni lampaš, 1 bajoneta, 1 kadionica (od pokfona), 1 ornamentalni komad od mésinga, 1 stari komad papira sa kožom, 1 sablja bez toka, 1 sablja sa tokom, jedna helebarda, 1 manja helebarda sa križem, 1 klada, 1 križ sa zvijezdom, 1 topovska kugla, 1 drveni

svetac, 1 kaiš sa torbicom za patrone (od g. Kastla stoji u zagradi). Jedna zastava kapetana legrackoga, s jedne strane Majka Božja s druge strane grb erdedijanski (možda se zapisničar pobunio da je erdedijanski, jer Erdediji ovdje nisu imali posjed, a Legrad s Međimurjem ne pripada pod Hrvatsku za vreme Erdedijeve moći), 1 jelenji rog (iskopina), 1 puška bez ognja, dva cehovska vrča, 1 uljana slika Nikole Zrinjskog, dvije kase (1 okrugla, a druga četverouglasta), dva razbijena topa. Top i kase otpremljene su željeznicom od Koprivnice na Ozalj na račun Hrvatskog Zmaja.

S ovim starim stvarima, izgleda da se je Legrad razišel i rastal sa svim onim kaj bi ga moglo sećati na prošlost. Od sega ne vidi se nigdi ništ. Bile su dve tvrđave, a niti ód jedne néga niti kamena. Vu vrtu ima par kamenov, ali drugi sumnjaju da je tó kamenje na fundamentu stare tvrđave. Ostal je jedino stari »Urbarium« od 1768. na mađ. jeziku, a drugi od 1770. na hrvackom, kój nas seća da je Legrad imel negda posebno mesto med međimurski varoši. Tó leto došel je g. Balogh Ladislav od Palanthe i ž njima su se Legradani dogovorili da bodu plaćali v novcu, a né kak drugi kmeti v naravi. Nišče né smel od njih više nikaj više zahtevati. V oči upada mesto dé piše: »Sastavljen je té kontraktuš i napisan rođenoga mesta jezikom« - pisan je hrvatski, a mađarski je prepis poslan varmeđiji v Zala Egerszeg. V ugovoru piše da se sako leto ima platiti 979 rajnički i tó polovica na dén sv. Ivana Krstitéla a druga na dan Sih Svecev. Da ne bi bilo siromašnešem kakva nepravica nanešena móral je varoški rihtar (sodec) i prisežniki só općinu zezvati i napré dati kaj je koj dóžen dati.

V decembru dolazil je vel. ili vice sodec da saki more pred njega dojt i svoje tužbe iznesti. Legradani su još i denes ponosni i rado se spominju doba dok je njihovo mesto bilo privilegovani varoš.

G. 1848. došel je za župnika Novak i ón je pisal i vodil kroniku hrvackim jezikom. On je zapisal da su Legradani tó leto velike neprilike pretrpeli ód vojnikov. Bili su tó sigurno mađarski soldáti, a v Legradu su bili od 12. septembra 1848. do 15. oktobra 1849. »u velikem broju uvek v Legradu jesu bili«. Isti Novak zabiležil je da je cérkveni turen tak slab da se ruši. Rušt (drvena građa) znova je délan. Tóm prilikom déte su i zvoni v turanj i još denes stójjju.

Istina, Luterani i Katoliki se vezda lépo slažu i živiju v méru, ali dó 1851. trajala je právda za zvone. Jempót za navék dal je župnik Nóvak Luteranom 200 forinti srebra.

1851. vpelan je monopol duhana.

Legrad, 13. I. 1941.
S. Marijana Winter

CONTRACT STALNI MEĐU GOSPOŠTIJOM VU ČAKOVCU I LEGRADA IZ 1771. GODINE

Stariji primjerak ugovora sastavljen je 1768. na mađarskom jeziku – i poslan »varmeđiji« Zalaegersega.

Med čakovečkim dominiumu od jedne, druge pak strani arendaškoga varoša Legrada vu prepisanom dominiumu nahađanoga pomočjum obršitelov svojih dolepotpisanih dostojnem ý zadovolnem od obadve strani oblastjum ali plemipotentium vpućenih ý preskerble nih ý najvišćem njihove Svetlosti kraljevske zapovedjum pred gnom Balogh Ladislavom od Gálanthe kakti vu té dominium poslanom po visokoimenovanom Kraljevske Svetlosti kraljevskim komisarom vučinjen je načinom, razlogom ý zaverom potpisanemi ý za isto:

Pervič: Preimenuvani dominium napre rečenoga varoša slobodnoga odhajanja stanovnikom grunte stanovanj svojih nutrašnje ze vsemi oranemi i košenemi kerči zmed mesta onoga kotarih nahajaneh gmajnama ý vu njih nahađanem vsem germovjem, ternišćem ý šibišćem: zvun toga.

Drugoč: Vsakojačkoga roda ý prilike prevedenu desetinu kakti ý domačéga legračkoga hasnuvanja stalno isti dominium prepusti po preimenuvanoga arendaškoga varoša stanovnikom vsum se slobošćinum vživati na hasen obraćati ý davati kerčme, mesnice, meline, brode ý ribišće dobročinstvo, kakti kraljevska ý gospocka vun zne.... šć za se ý za namestnike svoje stalno ostavljenih.

Tretič: Dužen bude isti dominium gore rečenimu arendatom vu slobodi milostivnoga urbariuma punctuma 2.a derva davati skerb in pasenje samo polek dominiuma na spodobu punatuma gore rečenoga 2.a urbarialskoga ostane, ý tak po istom dominiumu kak ý gore rečenimi stanovniki reda luga milostivno odlučenoga ý po vsemu orsagu okolo obznanjenoga marljivo zevsema obveršavajuč.

Četrtič: Pokehdob ovo mesto svoju goru ima za to naspodobu milostivnoga urbariuma, poloviceh od dneva, illiti svetka svetoga Mihala Arkangela do svetka svetoga Juraja vino svoje slobodno bude kerčmarilo zvun vi na pak nikakov preko... napitek točiti nebudu smeli ter niti vino zvun prepisanoga vremena točiti slobodu bude pod kaštigu vu pomenutomu urbarialskom 8om § fusu 8om odlučenom.

Slobodno vendar bude ovim stanovnikom za vreme gore dopušćeno vino gde guder priskerblemo točiti ý polek pre rečenoga milostivnoga urbariuma punctum ravno tak 8ga § fusa 8ga vino svojega prirodjenja za svoju domaču potrebošču zapeljati i piti, za ono takajše vreme, kade kerčma gospocka bude tekla vina metemd toga milostivnoga urbariuma, punctuma 7a § a 3 ga teržtvo vsako vreme slobodno imati budu.

Petič: od vsakojačke devetine ý desetine zavsem budu slobodni.

Šestič: Za gore imenita szebi dopušćena dobra vsako leto davali budu vu gotovi penezi dominiumo rajniški devesto sedemdeset ý devet to jest 979 koje sume penez polovicu na dan Vseh svecev marljivo postaviti ý vu kasu gospocku čakovečku istinski ý prez vsake falinge odnestio ý dlučenomu na to gospockomu oficeru polek navadne quintantie od njega vzete odbrojiti dužni budu.

Sedmič: Da pak vu davanju prepisane sume rendarske premogućneči s kakvim guder načinom stanovnike siromaškeše teršili ne budu pravično ý dostojno vsako leto med sobum razdelenje vučiniti budu dužni da pak vsaka zverhu toga vkanjivost preprečiti bude se mogla za ovo razdelenje rihtar ý prisežniki varoša dužni budu ý zavezani ostanu vsu općinu skupa zezvati ý onda pred vsemi nazočni budućemi razdelenje pravično ý zdušno vučiniti ý zadnič tak od rendarske plače pravično prisposobnost razdeljuč, terjajuč ý davajuč kak drugih općinskih dohotkov, ali iz kerčme ali drugač ikakvih guder općinskih jednakim načinom dohajajućih ý općinu ovu dotikavajućih dohotkov portic talkajše kraljevske ý stroškov domaćih vsigdar po oficeru varmeđimskim polek razmetanja vik pravično razdelejuč ý razmetajuč, terjajuč, ý ne drugačkak ali vu gotovi penezi ali vu naturalskom kakvom dugovanju, ali vu: forš pontih ý zadnjič istih naturalskih ali porspontih davanih ý v račun vzetih račune napraviti ter stolu gospockomu illiti oficeru gospockim napre dati, ý ako oni morebiti zamudili bi da vizitu letinu zveršavali budu sucu varmeđinskomu ý prisežniku napervo dati budu dužni.

Osmič: Da pak ova vsa gore rećena pravič nove ý istinkaše obderžavaju se ovo tulikajše za znanje ý ravnanje postavla se da svako leto v mesecu decembru illiti grudnu za zeznati kak maršure od stranih obodveh kontraktuši svi obderžavaju se. Visite bude, ter ý vu ovu mestu zide veliki ali vice sudec varmeđinski s prisežnikom varmeđinskim po kojih budu se pitali stanovniki varoša ovoga vsi. Ako kakove pravično ý istinske imali tužbe z vsakom sloboščinom povezati ý napervo dati budu mogli, ter dužni budu.

Devetič: Kak guder devezda tak od vezda tulikajše od kerčov dominiumu nikaj davali nebudu.

Desetič: Zvan onih, koja vre vu gorni pumetami zaderžavaju se ter očiveste, redovom raztolmaćena jesu ter očiveste dominiumu dohajajuće dohotke, ý dužnosti, niti sam dominium, niti dominiuma oficeri, ý slugi nikaj ali vu gotovi penezi vu službai, ali vu naturalskom kakvom goder dugovanju potrebuvati, jemati, ali iz prerećenih kajguder ali vu vsemu ali vu stranki kakovi odimati ali pomenšati, ali zadnič zbog nekšěga broja stanovniki niš vekšu plaću illiti dohotke nametati ne smeju.

Ako, metemtoga il potlam polek navadne jakosti ý terganja potokov Mure i Drave iz zemal oranah ali senokoš varoški ovomu danih stranku kakovu otterati ý odnesti pripetilo bi se ý s takovim načinom rećenoga varoša zemle orane, ali sinokoše bi se pomenšale vu poslu takovom nazoči gospockoga oficera ý birova ovoga varoša koje kvarno je ý ostale općine pomenkanje takovo po jednom sudcu varmeđinskim ý prisežniku na lice zemle previdelo se bude, ter kak najde se zdušno (prekoštalo) preštimalo se bude, ý pomenkanje ono polek zdušnoga takvoga preštimanja dominium vsigdar iz gore rećene sume rendarske falingu onu vun zneti dužen bude ý sumu na menje postaviti ter ova falinga

ne drugim nego onim koji kvarni budu znati mora se ý sami oni hasen iz pomenšanja arende imati budu jednakim tulikajše načinom ako vode takove varošu na potlam kuliko zemle dodale bi. Na hasen dominiuma doiti mora i arenda povekšati i zadnjič prepostavljena buduća pripečenja. Za veškom tak dominiuma, kak tu likarše arendašev segurnost vu priliki letna vizite varmeđuje ý po njem svetlom konziliumu kraljevskomu vsako leto budu se napre davala vu ostalim.

Na snazi ostaje 9. točka urbara s «obdržavanjem roka».

Na koncu zapisnika stoji: Za vekše veruvanje ý segurnost stalen ov kontraktuš vočenem mesta ovoga jezikom naređeno je ý prvo neg bi opravleno bilo nazočni buduči obadva stranki svetlo i razgovorno prečtet. Nekuliko svojmu, nekuliko pak ne znajući pisati z tuđum (?) rukum po dole potpisane plenipotencijarušev potpisan ý od strani dominiuma ý mesta ovog pečatoma tvrđeno je. Pod slavne varmeđije pečatjum vu četiri strankah: jedna najme za dominium, druga za imenitoga mesta općini služeča, tretja slavnom konziliumu kraljevske mu pošle se, četerta pak vu slavne varmedie arhivum poslati se i tak samom dominiu, kak gore rečeni općini istinski i brez falinge izručiti se hoče.

Dokončano vu gradu čakovečkom 9ti dan Meseca XI 1771.

Francisko Osterhuber Komisarius zaladienzis pro legali tebasti monio odsibito orginacio judeinum

Pečat
Singillume domina e insule

II Pečat
Singillume civitatis
Legrad (i nensis ?)

Potpisani u ime Legrada
Rarvally Ferenc, kapit
Berenci Imbre
Kovač Đuro
Lemandi Janoš
Barberić Matjaš
Šantačić Đorđ

16. decembra 1771. u Zala Egerszegu

II. Pečat bez natpisa

LEGRADSKI HÁTÁR

Céli Legrad i njegov okoliš leži v ravnici. Mali bregi su na mađarskom. Céli brég zove se Brég sv. Mihála, a ludi ga već zdávnja zovu Gora sv. Mihala. Visóki só té bregi kojih 50 metri. Z prékmurske nizine na sever od Legrada zdiže se Patačina. Puna je mali pótókov, pak se pó njimi i zove. Na istok od Patačine je Unumbanum. Mađ. ime Unumbaum? Na hrvackom znači »dosađujem i žalim«. Ne zna se zakaj ima tó ime. Okóli cérkve sv. Mihala je Brég sv. Mihala. Té brég je na istok od Unumbanuma, a na istok od Bréga sv. Mihala je (Láto Hegj Lato-heđ). Hrvacki bi se rěklo: »Vidlivi brég«. Tu imaju Legradani górice i šume, ali najveksi dél imaju grofi Inkaji i Žiči. Morti só baš Inkai dáli ime tomu brégó. Tá gospoda imaju imanje i na hrvacki strani v Rasinji, a té sé brég odonód vidi, pak je mortí pó tóm postal Láto Hegj – Vidlivi brég.

Najviššem mestu na brégu véli sé vrh. Strane brda zovu se samo brég, rebro samo malo nagnutó, brežúlastó zemlišče, pod vekšim bregom, veli se podgora. Ravna zemla je ravnica.

Zláta se najde v Drávi. Dó 50 ludi živi od ispránoga zláta.

Najvekša voda je Dráva, pak Mura. V Međimurju só dvá potoki. Od Dobrave ide Bistrec. A od Kotoribe Črni Járek. Kilometar i pól pré Drave sé zidu baš na Velikem Pažutu. Bistrec ima bistru vodu pak je to ime sigurnó zátó i dobil. Črni Járek ima isto bistru vodu, pak je tó ime valda dobil zátó kaj se z daleka vidi drévje i grmje okóli njega. Jezero je Šoderica. Voda mu nikam néjde, a isto tak niti jěđěn potok ne vtěče vu tó jezero. Voda mu je slična zdenčnoj. Dublina mu je negdi vekša negdi

menša od 6 metri. Pred 50 lét ga još né bilo. Stopram dok só Legrađani prodali próda državi, predi tridesti lét, počeli só z mašinami kopati šódra. V glibóke grabe došla je voda. Denes je tam već veliko jezero, 30 rali. Vu njem jěga rib dó 40 kil teški. Uređene só i kabine, pak se s céle okoline i tijam z Zagreba dójdó kópat. Pó šódró zove se Šóderica. Šóderica je na tromeđi legracke, drnjanske i dělěkověčkě općine.

Kraj vode je brég (obala) Med Drávskemi rókávi jě siget (otok).

ZEMLE

Prave šume na legrackom niti néga. Sě te šumice koje su okóli Drave su zaprav na naplavinama. Pó međimurski se vėli měkě. Té šumice nésó sađene, nego Drava donese sěmenje i ónda sakipót za poplavom zraste malo drěvje. Najviše je tó drěvje okóli Drave i na Muri.

Od zapada je prvi Florijanov Siget. Tó je pravá měka med Drávom. Ime je dobil Siget po Florijanu, lugáru. Te Florijan je čuval šumu pred 50 lét i još ga starėši ludi pamtiju. Odmah krěj Dráve na istok od Florijánóvóga Sigeta, pak se dó Legrada, leži Kanal. Kanal je dosta rětka šumica. I tó samo pólek Dráve jega vekšěega drěvja, a bliže Legradu je se ménše i menje ga jěga. Veliki kómád Kanála je pažut, pak se po njěmu pasó legracke svinje. Još deněš je veliki dél Kanála pód vodom dok dójde Drava, pak je tak sigurnó i negda bíló, zátó só stári Legrađani skopali kanála od Legrada v Dravu. Té kanal se još denes more videti, ali na više mesti je već tak plitek da ga niti ne računaju za kánál nego mu veliju bėrėk. Voda vu njemu baš na samém Kanalu pred Legradom je još dosta glibóka, ali samo za race dobro dójde, kaj se moru kópati. Pó stárěm kanálu je i céla naplavina dóbila ime Kanál.

Treća šumica je Čičoka. Leži na sever od Legrada pak sě dó Dráve na sever. Na zapadu počne baš od Kotóripskóga póta, pak leži sě dó Vajkeka. Južni dél Čičóke je sađena šumica, a drugó je samo náplavina. Zove sě pó krómpėró »čičoki«. Tam só Legrađani imeli negda pole pak só ónda sadili toga dróbrovóga krómpėra. Još 1912. bíló je tam toga »čičoka krómpėra.«

TLÓ

Tló je zvekšěga mešovító. Kraj Dráve je peskóvita i pródnáta zemla. Najbolša je zemla na Velikem Pažutu. Tó je črna zemla poměšana s pėskom. Berekov jě jáko puno, samo nesó baš veliki. Najvekši je Fizeš i Ganjeróv jarek. V Fizešu je staró Dravskó kóritó, a dok je dežděvító vrėme navek jě puno vode na njem. Ganjerov jarek teče v Dravu.

Od poplave jákó stráda céli hátár. Dráva se rězlěje tak da zglědi kak jezero. I póte rěskopa. Saki čas dójde čistó blizu legracki hiž. Na velikem Pažutu je dosta veliki komád podrovala i odněsla. Vajkek jě tak póplávlěni da se niti němrě v Goru přék Dráve. Dravskě měline negda ódvleče i odněse. Dok prejde poplava ostaju navėk bereki, samo dok je velika suša ónda se menši bereki posušiju.

Zěmle só dosta skópe. Prvoklasne 1 ral 15.000 din, drugoklasne 1 rál 12.000, a trećeklasne 8-9.000 dinara.

Za jednu obitel, móžda, žėnu i tróje djece dosta je 5 rali srědnje zěmle.

Pažuti só još tri. Najvekši je Vajkek. Vajkek ide od severoistočnoga déla Legrada dó Mađarskě granice. Vajkek jě pun bėrėkov. Na njěm je i jená stára Drava. Voda je čista vu nji – nějě tó bėrėčina, zátó kaj navėk dójde z Drave dok je velika voda. Otkód tó ime tó niščě ne zna.

Fizeš jě drugi pažut na jugoistóku od Legrada. Na njěm jě, dok só mokra léta, navėk punó vode. Voda leži celó letó kak jezero na velikěm déló Fizeša. Fizeš ima isto mađarskó ime. Fizeš = travnik. Stari ludi vėliju da je negda pó Fizešu těkěl jěđěn dravski rukav. Trag toga rókava sě još i denes pozna.

Jugozapadno od Legrada je okoli pažut. Negda só Legrađani imeli još i Velikoga Pažuta přék v Međimurju, ali pred nekaj let só ga preorali i denes só tó najbolše legracke zěmlě.

Sinókóše - Pólěk Mure v Međimurju je Herlić. Tak dó 60 rali sėnókóše.

Vrbóla od Herlića proti Legradu. Ime je dóbila po vrbaj. Južno od Vrbóle je Senjar.

Senjar, tó pák je póměšanó. Jěga zěmlě i sinókóše. Tu imaju i Dobravčani svojega pola. Nekoji sirómašni Legrađani só jim svoje prodali, ali v staro vrėme je tó né bíló dobnavsko. Otkód ime Senjar?

Zemle (oranice) – V Međimurju je Senjar (srednja zemla) a južno od njega, pak do Drave je Veliki Pažut. Tó só dobre zěmlě, zátó kaj se zemla dobro počínula. Veliki pažut je bil pun grnja i drača. Bilo ga je dó 900 rali, ali Drava sakipót nekaj odnese, pak denes niti praf neznaju kulki je. Sé je preoran i tó só najbolše zemle za kuruzu. Još pred pár lét só tam bile štale. Nekoji góspódari só celo leto vuni na Pažutu imeli blágó. Tam só žene na večer išle pó mlékó, v jutró pak isto tak dojit krave i napájat male teliče. Nekoji góspódari su celo leto tirali prék Drave krave. Márha se već tak nafčila da só pó 20 kómádi mogli najempót na bródó pelati.

Suluško pole (Suluš znači drač = Dračlivó pole) leži zapadno od Legrada. Prostira se mám od Legrada pak proti zapadu. Segá skupa jega tak 300 razli. Južno od Legrada je Gradišće. Da ne bi blagó došlo s Fizeša mórali só graditi zemle. Zátó se zove Gradišće. Jugoistočno od Legrada je Šuta. Zakaj ima tó imě ne zna se.

Med Murom i Drávóm je Réce Siget. Ime mu v mađarskom govoru znači »Otok pataka«. Do Réce Sigeta se teško dójde, a dok só velike vode ónda nišče niti néjde tam i tak só se mogle na tóm otókó nastániti divje race. Tulkó ji je biló da se té siget po njě i zove.

Istočno od Vajkeka je Jakopov Siget. Tu je negda bil lugar Jakop pak se po njěm zove. To je isto šumica med Dravski rókavi.

Kétěr je šumica blízó děkénjěškoga mosta. Pred 60 lét biló je tó pole, ali kak Dráva sakičas nosi próda, postaló je tó pole jákó slabo. Zátó só ludi zapustili zěmlě, pák je v šuma. Ime mó neznaju restómáčiti dómáči ludi.

Legracka općina iméla je lépo i velikú šumu na Mađarski. Biló je té šume dó hiladu rali. Legrađani só ju dobili od Zrinski grofov. Tak oni pripovedaju. Zoveju jó Sent-Haromašag aliti Presvetó Trojstvo, latinski Sent Trinitas. V Záláěgěrsěgu čuva se stára oporuka kneza Panitha (Panića?) od Buzadovoga roda. Vu tēm teštamentu véli Panić, da pó njěgvi smrti bó njěgvi žěni ostála šuma Sen Trinitas, zěmla Kakonja i drugó imánje međ Muróm i Drávóm. Ta je oporuka pisana 1-V-1296. Ta šuma Sent Haromašag još denes nosi tó ime, Kakonja se istó dó denešnjega dněva tak zove, pák se pó tomu vidi, da je vu tēm teštamentu Panić mislil Legrackó imanje. Legracki fari je i denes patrón Sv. Trojstvo, a f stáró vrěme morala je negdi blizu Sent Haromašaga biti stara cěrkva Sv. Trojstva, pak je i šuma dóbila tó ime. Posle rata Legrađani só zgbili tó šumu. Još 350 rali smé općina iskoristiti, a drugó só Mađari pósekli, pak v šume raste mala mláda šuma. Država ju je prepustila Mađaróm, a općina néje ód toga nikaj vidla. Još deněš traje právda i već se niti ne nádjaju ničemu.

Jugoistočno od Šute só Kóti. Kóti só međ Drávóm v kótu pak se pó tóm zovu Kóti.

Kótem na jug je Turskó gróbje. Legrađani pripóvedaju da só njihovi stari tam negda natirali v Drávu Turke. Denes je Drava na sever od Legrada, negda pak je bila južno tak da só još 1691. svati nekakvoga Pišpeka z Lubrega pó ledu došli v Legrad pó mladenku. Mosta né biló pak só dobili dozvolu da se moreju čim predi venčati, dok još led drži. Tak je tó napisanó v farni knjigaj. Pó tóm se vidi da je zazrés Dráva mogla biti polěk Turskóga gróbja. Da pak só Turki višepót došli dó Legrada tó sigurno nišče ně sumeja. V veliki Kaniži só imeli sóldačiju, a Legrad je bil imanje Zrinskoga roda s kojem só Turki bili veliki neprijateli. Turskó grobje baš leži krěj mrtvice Stare Dráve, a zna se i tó da je Novi Zrinj bil baš na Dravi, pak só sigurno Turki kojipót došli dó Legrada.

Na jug od Turskóga gróbja je Jěgnjěžđe. Tam je negda biló više jěgnjedóv (jablana) pak se po jěgnjědi i zove Jěgnjěžđa se drži Prěkop. Tam je bila mrtvica (stari rukav) pak só ju pustili v Dravu. Okóli prekópa je malo pole pak se i tó zove Prěkop.

Kétěr je pak dale proti jugoistoku – Zěmlě só slabe.

Lazine su na jug Kétěru, jako je slaba zemla. Otkud tó ime? Ne zna se. Pó imenu bi se moglo nagádati da só bile od nekakvog Laze, ali tó né mogóče, zátó kaj tu nigdi nega Srba, a Hrvati tó ime némaju.

Dólnja Šuma – bila je negda šuma, a deněš je dobra zemla. Dólnja zove se zátó kaj je na jugu, a južna strana véli se i zdólnja. Tak se i južnjak zove zdólec (veter).

Vrbik. Polje Vrbik je blizu Drnja – na negdašnji šumici raste jako dobra kuruzá. Zemla je prvoklasna. Pó vrbaj se zove vrbik.

TJELESNI USTROJ NARODA

a) Naši Legrađanóv jega sakč fele. Već i prezimena kážu da nesó jenoga roda. Jeni só visóki, drugi srédnji, a jega i jákó mali. Vu većini só srednji. Velikih jega više, nego mali. Glava je srédnja. Deca pijancóv imaju veliké glave, ókrógle, a jega ji i z dugóm glávóm. Lice je skorom sakóga Legrađana ókrógló. Nós jě né niti preveliki niti premali.

b) Lase imaju žóte, kóstanjóve, a nekoji i črne. Črni je nějmanje. Koji só herbali cigansku krf, oni só črnókosni. Té jega tak procčuti. Višé ji jé bélokožni. Rudasti só retki.

POSEBNE POJAVE

a) I pó jačini só tu srédnji ludi. Srédnji čovek more nositi dó 70 kil. Do 60 kil saki muški lefkó odnese. Predi je né biló jakši ludi. Jákó debeli só retki, a istó tak i mršavi. Dosta su pravilnó građeni. Familije só dosta blagoslovené z decóm. Pó 6, 7 pak i 11 dece néje rétkost. Hmiraju ókóli 70. leta. Najstaréši ljudi su ókoli 95 lét. Još vě so živi 4 prék 90 lét. Predi nésu dožé živeli, radi sirómaštva.

1. Céló téló se veli život, ali pak téló. Gláva, téló, róke i noge só glávni délé déla. Na glavi jě lubanja i lice ili obraz. Na licu sě vidi čéló, oči, nos i zóbi. Nad okom só obrvě. Prék njega sě sklápajo kapki z očnim dlačicaj (trepavicama). Muški imaju pód nosom mustače i ráste jim bráda. V zóbej su zóbi i jezik. Zóbi su zrásli v lesnicaj. Oko ima jabučicu i zenicu. Zenici veliku piknjica. Nad okom su obrvine ili obrve. V nósu su nosnič. Na glavi su još vuha i lasi. Lasi su obrasli lubanju, a pod kostjem lubanje su možđani. Glava je na vrátu, a vrát na télu. Zádња gornja strana vráta zove se šinjak. Na télu su prsa i créva nápré, a zádi su pleča (hrbet) i križeci. Gornji dél róke sě zove samo róka i tó sě dó šake. Šaki se veli i pesnica. Na šaki su prsti, a na prstaj nofti. Zglobu sě věli pregib. Prsti su palec, kažiprst, veliki prst, prstenják i mezimec. Lakat se zove laket. Noga se veli celi nogi dó potplatov. Póplati só stopala. Bedra se věli stěgno. Pód kolenom jě litek (list). Gori je kók ili kučed (kuk). Raču-na sě samo pó farbi kože i tak sé zovu.

2. Ludem š črnemi lasi i š črnóm kožom veli sě da su crnomanjasti, koji imaju žóte lasi i bélu kožu, té su bélokóžni. Jéga dosta ludi s kóstanjasti lási. Akó su béle kože onda su bélokóžni, ako pak črne onda su črnókožni. Oči su črne, pláve ali pák grahoraste. Velikómu čoveku se věli: Veliki jě kak straha. Mali debeli čovek jě trompasti. Velikemu debelomu se veli da je kak Golijat. Srédnji debeli je tósti. Ludi ókróglóga obraza se najviše nájdju, ali za nje né néga posebnoga imena. Čověk koj ima nósa jáko vun, ima klukastóga nosa. Dé jě nós nutri, tam je zabiti nos, akó pak stoji v zrák onda je frntasti nós, a čovek frnteš. Kój ima debelé vusnice (čobe) veli mu se čobeš. Čelav je plišlivec, grbavac je puklavac, hromom se veli šepavec, kljastom čoklavec, kój škilji té je šprlavec, idiot ima više naziva na pr. bedák, šumák, norc.

b. Bolesti (betěgi) jěga više vrsti. Ludi nějviše bóluju v zimi, i v jesě i to od španjolske bolesti i prehlade (angine). Sušica se nájde v nekojim familijam, ali nějě baš vu velikem procěntu. Trahóm i malarija, raširili su se v zádње vréme. Kéhlavi su skorom 20%. Ludi najviše hmiraju od starosti, prehlade, pó koji od šečerne bolesti, sušice, deca ód frásta. Poznate su ove bolesti: sušica, gripa, bubrežna bolest, angina (tifus retkó, istó kozice i griža), bleki (ospice), trahóm, očni katar, upala pluća, reumatizam (trganje), zanofitica, čir v želócu, zimica, frast, kehla (guša). Prhut.

Vanjske bolesti. Kad se nešče stóče veli se, da je póbiti; dok sě speče, da je opečeni, dok se ofuri, da je póparjeni; koj se póréže té jě pórezani, kój je v ratu bil streleni, ali je ostal živ, věli sě rájnjeni. Ranjenó mesto dok zacéli zove sě brazgotina. Koga vgrizne kača, ón je otrovani. Krasta se zove skula, veliki čir mozol, mali čir piščaj ili piščajec. Od kožni betegóv se najviše nájde srbeč, sráb, ali sě odmah léči. Lišaji nésu baš rétki, ali néga hudóga lišaja (šuge). Sam malo spóca koža.

Za saku bolest néma posebno ime, nego se veli »Boli ga glava ili pak trga ga v glavi, v róki i t.d. Ako je gnójnó mesto veli se: »Gnoji mu se róka, noga i t.d.« Dok lasi spádaju veli se da plešivi. Dok se čovek tresse veli se da je nevolén (nevola). Dok čovek misli da vidi čudne stvári, duše, straha i tak dale, veli se da blódi, ili pak da je v tómlji (bunca [štókavski]). Dok je čovek bez razlóga vesel veli se

da je norc, a ónomu koj je istó tak žalosten, a ne zna zakaj veli se da je bedák. Bedak je i ón kój ništ ne pamti. Ludi nakazni, trémpasti i još k tomu slabe pameti zovu se trémpeši (cretivo).

V Legradu jega dosta duševno slabi ludi. Negda ji je biló još višć, ali sě dale, sě ji je manjë. Vnógi misliju da je kriva voda. Punó jega kehlačov, a kehla ima nekakvu vezu i s mozgom. Poznáto je da sela okóli Drave imaju velikó procent kéhlavi ludi.

Drugi misliju da je puno kriva degeneracija, jer se Legrađani ženiju ód starine samo v svojem mestu. Malo je čudno, ali se tó dá rastumačiti. V Legradu se v tursko doba našlo sakakvi ludi. Tu je bila tvrđava puna soldátov koji nésu baš bili na dobrem glásu radi poštenja. Dok jě nestalo Turkóv, té sóldati su ostali, pomešali se z onemi kmeti kaj ji je biló i tak su počeli zemlu obdelavati. Još dó denes neče vnóga puca z kojega drugóga sela dojtí v Legrad, niti pák dečki z drugi sel néče sě ženiti z Legrada.

JEZIK

1. Govori se kajkavski. Sami ludi zovu svó j govór hrvacki. Sósedi zovu još denes legracki govór međimurski, a Mađari hrvacki.

2. Drugać se zgovaraju ovi glási: a, e, o. A se v nekoji réči govori kak i v kniževném govoru, a v drugemi réči kak âo; o = o, ili pák ôu; e = e, ili pak êi, êa. Lj, dž, ć néma v našem jeziku. Náglasak jě drugački neg v kniževnem govoru. Negda je na prvem slogu, negda na drugem, a negda i na kraju réči. Na primer: nebo; déněš; sóldát; dobiti; beži, gledí. Legrađani govoriuju navek v trećem licu s poštovanja.

ZRAK I VRÉME

Godišnja doba só: protulétjě ili proleče, leto, jesen i zima. V našem kajkavském govoru leto znači i godinu od 365 dani. Reč zima znači i hladnoću. Vréme sě računa i pó nekojimi sveci. Tak (proletni) se vėli: »Sv. Matija leda razbija!« Sv. Jožef 19.-III. je prvi prolečni děn cvete idu vun, Ivanje (24 lipnja) prvi prolečni děn, Mala Meša (Mala Gospa 8. IX.) prvi jesenski. »Sv. Kata snég pred vráta« i tó je prvi zimski děn.

Pósel se istó računa pó svėtki. Tak stára kajkavska pesma veli: I. »Došel bó, sveti Mihal 29. X on ga bó krstil já ga bóm brál. II Došel bó, došel sveti Martin (11. XI.) on ga krstil ja ga bóm pil.« - (Sakak se vidi da sě misli na grózdje i móšt.).

»Šimun Juda z repom duda«. Doba je da se bere repa. Vréme od Velike do Male Meše zove se Medméšná vréme. Babje leto je v rani jeseni dok se pavučine vleču. V zimi je zima (hladna) ili smrzavica. Snég curi, a dok jě topleše se tali. V leti je vróće.

Dok snég curi veliju deci: »Anđeli perje čehaju!«

Vetri só balatin ili istočnjak. Zove se po tóm kaj puše od Blatnog jezera, a tó se jezero kajkavski zove Balatin. Zapadnjak puše od zapada, zdólec ili jugoistočnjak od juga, sever puše od severa i jakó je jaki i zdeni veter. Ludi veliju dok sever puše tri dane, onda je četrti děn snég. Zdólec ne nosi dežđa. Veli se: Tri dána zdólec, četrti dežđ. I v leti zna negda jakó puhati veter, pak se veli: »Vuni jě burá«. Jaki dežđ jě ploha. S plohom se v létnó vréme zmeša i sólika. Solika je dróbná toča. Jaki led je toča. Najdraži je ludem tihi dežđ dežđek. Dok jakó snég curi veli se da curi kak vrapčeve glave. Veter nanosi punó snega na kup, to je zapuh.

Zima je jako oštra, a leto vróće. Prolečne noći só višepót jákó zdene. Tak da još v (majušu) svibnju dójđó jaki mrzi. V jesen só isto veliki mrzi, ali tak ne škodijó kak prolečni. Jesen je dosta lepa.

BILINE

Za biline némajú ludi, vu ovom krájú, réči baš za saku. Zató móramo nekoja iména zeti od književnóga govora.

Polek puta rastu: koprive, mrtve koprive, kačje mléko, fijólice, stričak, dobričica, glađovina.

V dvorišču: konjske kamilice, sporiš ili trpótec, kóprive, tratinčica, trava; ód drevja vrbe, maline (dudovine), a jega i agácije i po koja vočka. Skorom saka druga hiža ima trsje posađeno, ili makar brájde pred hižom. Na gnójišču bunika i kučnjak.

Vu vrtu raste: luk (črleni) i češnjak, sparóga, paprika, mak, zelje (kupus), karfiola, kel, koloraba, rotkva, tórmán (hren), grah bažul i tó više vrsti. Akó treba kólje veli se mušničák ili puzavec, a ako pak čepi doli bez kólja zově sě čěpák. Bělópisani zove se purđek ili mađar, črlenkasti črešnjevec, plafkasti bažul. Punó sadijó grašca, mrkvu, petróžela, cělěra, krómpěra, vugorki, paradajza, buče i tikve turkinje. Jěga i jágód, himpěra, agreša.

Saki vrt pó koju gredicu maka, a cvětje móra sikak biti drugač jě né lépo. Vdomilo sě ovo cvětje: klinčeci, faiglin, georgine, lépe kate, zajčěki, mačuhice, fijólice, tulipani, zumbuli (veliju jim i đurđeki), céplene ruže (njimi pák velki šipki). Vu ólbóku pri saki hiži móra biti kój téglin cvětja. Fuksije, ružmarin dekle najrajši imaju. V ogradi se pó negdi vidi bezek, glog, divji šipek, kupine. Jorgovana je ga punó.

Voća jega dosta: Najviše se sadiju: črěšnje, hruške, jabuke, naspul, orehi, slive i to: male pláve dróbnice, vekše črne črnice, žóte zerdelije i běllice. Debele črlene črěšnje zoveju se čěpikie, bèle belice, a črne crnice. Jabuke imaju istó kojekakva imena. Male črlene zovu se božičnice, debele sifkaste krastače ili musike, črlene debele hlopikie, župe s piknjicama móšancike. Kožji nós ili spiclin só dóge žóte jabuke. Dréneka jega tulkó da se peče rakija od njega. Marulice i skóróši rastu zvekšěga na mađarsku. Nekoje niže imaju i figě – dvaput ródiju.

V berečini raste hument, šar, lopoč, divji liljan (perunika), rogoz, šar, trstina.

Na polu med žitóm: divji mak, slak, jelen. Sirek i sunanice se móraju posejati. Preslice, divje mačuhice, mótovice, perika, kókól, različek.

Pó sinókošaj raste: mrazóvec, preslica, kačun, majčina dušica, zečji grah, grahorica, divji klinčeci, kómin, divji petrožel, zajček, potóčnica (velijó fergisman) ivanjska ruža, gávez, plučnjak.

Jega cikorije, kiselaka, zvončeki, maslačka, jezičeca, kantarije, podbjela i jakó punó tratinčici.

Pó slamnati krovaj je jákó punó mehnja i netresa.

Pó šumi raste ovu drevje: vrbe, jalse, topoli (jadnjedi), léske, vibe, breze, agácije, kózja krv.

Kóstanji sě moru najti samo divji, istó tak samo dé kóji cěmprěs i bor i tó samó tam dé só zasađeni. Lipe rastu samo pó selu i tó crně i bělě. Pó šumi se vlečě bršlan i góžva.

Od dróbní bilin rastu v šumi: šumarica plava i bėla, žábnyak, jaglac, fergismani, visibabe, fijolice, prepret, jagode. Glive i vrganji.

Běřěju sě za jesti: vrganji, lěsice glivice, jagode, kupine i šipek za pekměz.

Za lék se bere: češmigóvina (kužnjak), cimbála, divizma lehkotica, netres, gávez, kantarija, plučnjak, jagodnjak, petrošel, jezičec, žiljna trava, žabnyak, žalfija, papšajd za prdnje van, trpótec, pelin, rutica, kamilica, bezek.

Za hranu blágu: slak, jělen, grahur za svinjé, travé, cukórica i repa, slama, za štraju: listinec (ód suhóga listja) slama, šar, i hument ili humemot.

Za farbanje: hebed.

Za pokrivanje stánja: šop od ražene slame, trstina ili dorombozov.

Za štopline: rogoz.

Šibje vrbóvo: za košare.

Za kinčanje: ružmarin za svate, jesenske ruže za vénce na gróbjó. Za vénce se jemle fušpan (zimzelen šimšir) borovo granje i čempresovo. Deca, najviše deklíčke delaju venčেকে od tratinčici.

Za posvećenje trgaju sě muceki na vrbi i dréňk.

Vništava sě perika, kukól, osět (slak i se pobira za pajceke) glađovina, češmigovina, (koprive, ali se ne hiče nego se daju živadi ili svinjam za jesti).

ŽIVOTINJE

Za hranu se loviju zajci. Srne ne živiju stalno nigdi u blizini, samo kojipót zablódiój u šumice. Divji maček se najde još navék. Nastanili só sě i bizónski štakori. Veliki só kak maček, a pred nekóli-ko lét jě né bíló. Vezda živiju ókoli Dravě i dosta kvára včiniju, záto jě ludi vništávaju. Hrčki su pred par lét punó kvára delali, ali só već jákó strébleni. Vidra i kuně sé istó zmóru u šumaj.

Polski mišóv sě zná jákó punó nakotiti i ónda na nekojem polu napravíjój punó kvára. Lesice nesu rétké. Tvorcí i lasice se pó dé dé nájdú u selu. Veverica sě vidi víšepót f šumi i u gorica. Póh sě istó drži góric. Zvéri néga već tu zdávnja. Vók, medved i ris sě samo još u pripóvedanju spómínju. Jazvec sě još jákó retkó najdě, áli ji jega. Pó sinókošaj i pó pažutu živiju krti. Veverice sě držíju šume, a póh goric.

Negda jě bíló punó divjači, ali dok só se skrčilě šumě né sě imelo tó dé zadržávati, pak sě sě pómalí skončaló.

Ftičeki Ókóli hižě sě držíju: vrapci, golubi, lastavice, grlicě (u krlétki) štigleci, sove (najvíšě ćuk), senice, kósi, detličí, žóne, strnátké, srake, žóne, vuge (zovu jě istó klikači žóti kosi). Gávrani i vrane sě istó dótepu u zimi.

Ód živadi držíju ludi: kokoši, pure, góske i racě (patke). Punó žen drži i turské kókóši. Pévčeka zoveju »Durek«, a ćučicu »Katica«.

Na pólu i pó sinókóšaj držíju sě: přepelice, ludi jim veliju pučpurlike, skórjanci (ševe), trčkě, fázan, škvorci, divji golubi dok jega kaj za jesti. Trčke su se ovu zimu smrzle, tak da jě skorom né viděti. Škvorci.

Pó pažutu skaču palčeki (pó grmju) pastóričke (pliske), futáči, vrane. U ranó proleče već dójdó i kibici. Ludi jima veliju i »Ivekí« záto káj tak víču.

Ókóli vodě sě držíju divjě race, a divjě góske dójdó u jákó velikém broju u zimi u Balatina. Tam sě gnězdíju i ležu. Negda pópasěju luděm pšenice. Ribíć (veliki jě kak golub), lóvi ribě na Drávi. (To je riječni galeb). Na drafském brěgó sě gnězdíju brěžne lastavice. Pó berečini sě u leti sreću rode i ćaple.

Pó šumi jě još dé koji fázán. Devetstó osěmnájste bíló ji jě jákó punó, záto kaj u ratnó vrémě nišče né išěl u lóv, néjě bíló muški domaj. Víšě ji néga, samo dé dé još koj zleti. U trstinu se skrivaju trsteni vrapci. Ludi veliju da znaju rěgati kak žabe (?). Svračak. Šumě sě držíju kukuvača, slavujček, jastrěbi i sove (kukuvije). Šojke, srakoperi, divji golubi i palčeki živiju pó šumaj. Zebe dójdó u zimi na obloke skupa s senicami pak i nje ludi zovu seničice. Slavujček sě vrně pó kraj travnja.

U dravski rukávaj jega rakov. Deca jě najvíšě lóvíju za zábavu.

U Dravi živiju: somi, bélke, šćuke, krapí, glavatiće. Jedna vrst jegulje živi istó u Dravi, pak tó zovu piškór.

Žabě živiju pó sé běreki. Jega ji tri fělě: děbele, zelene, velike grahoraste i male zelene žabice. Té malě zelene splazíju na drévo pak regaju. Ludi vělíju da só tó odišle gori kaj bodu prošile dežđa.

Pó vrtu se najdu krastače žabe. Grde só i imaju gobě pó sebi. Ludi jě ne trpiju. Žabu vatrenu zovu skunjkač.

Za gušćare veliju ludi da só otrovni. Živiju tu zěleni gušćari (zelembači) i mali grahorasti gušćari. Zeleni só dó 25 cm dógi. Pólek vode u berečini su i takvi gušćari kaj imaju pó sebi črlene fleke (daždevnjaci).

Pód listjem pó šumi sě najdu slepóvuši. Ludi mislíjój da só otrovni.

Jega i kači i tó riđóvke (ali só rétko) bélóuske. Belouške zovu črna kača.

Dogo se né dogodilo kaj bi koga kača vgrizla.

U veljači dójdó k nam: iveki, škvórci, golubi, pastóričke, ćaple. Rode i ćaple u ožujku.

U travnjó dójdó futáči, lastavice, kukóvače, slavijače, grlice, brěžne lastavice (ćigre), vuge, prepe-lice, srakoperi (srakači). Rode i ćaple idu već u početku rujna.

U kolovozu ako jě lepó još su sě ftičeki tu, ali kad zahladi ónda sě rode već počnu seliti pó kraj meseca.

Najviše ftičekóv odidě pód kraj rujna i to: lastavice, kukavice, vuge, slavujčeki, futači, svrački ili srakoperi, grlice, brežne lastavice.

Zadnje idu već drugi pólóvici listópada: prepelice, pastoričke, škorjanci, škvórci, bibici (vivci).

KAK SĚ GLASIJU ŽIVOTINJE

Vók tuli, medved mumla, maček mrnjafče i prede. Miš cvili. Krava roždi, tělě bleči, konj hrže, ovca beči, koza bekeče, svinja króli, pajcek cvili. Svinja i krokče (dok sě samo da da oglasí). Pes lája, tuli i hrči.

Vrana kvárče: »kvar, kvar!« V zimi pita: »Ha? Ha! Imam cipele?«, a vrábec véli: »Ninč, ninč!« (mađ. nemam ništ). V leti vrabec govori hrvacki: »Živ! Živ!« Vrabec kriči, lesica laja, sraka brekeče i ónda sě moći nadati pismu. Kukuvača kuka, roda klepeće, lastavica žvrgóli, kós fučka, slavujček pópeva. Kokoš kókódače, pevec kukuriče, picek pijavče. Kvočka kvoca. Dok kokoš gubi perje veli se da sě furda. Pučpurlika (prepelica) purpurliče. Golub guče. Góska gače i siči.

Kača psiče. Žaba regeče. Guščar psiče.

Hrošč brni.

Skunjkač (vatrena žaba) skunjka. Dok ji jega puno onda se spominaju: »Kum kam?« - »Gorice kopat«.

Kukci. Gamadi se ne nájde baš punó. Bohe su najobičnije. Vuši imaju samo bókci. Stěnice niti nišče ne pozna. Na grašcu živiju žiški, istó tak i v žitu. V opravi se znaju zaleči molci. V hiži se držijo muhe. V króvu se dé dé zaležu sršani. Pavuki se istó držiju ókóli stána.

Ná marhu najviše idu muhe, kravskě i kónjske i obádi. Kómárci su i malarični i obični. (Konjski štrk i kravski štrk zovu se samo krafske i konjske muhe.)

Vu vrtu se drži vrlec (rovac), stric (cvrčak), ý smrdeči martin punó jé i glisti. V travi jega kobilic, krésnici i krafíci (božji ovčici). Na zelje idu gósenice béli matulav, na cvétje pak vuši. Negdi sě vu vrtu nastaniju i čmelě, pak i ose. Jega još: hroščov, pipi, strigi (uholaža), mravli i rógačov (jelenjaka). Škorpijóna se ludi bójiju. Veliju da je otroven. Šoštar, smrt kónjska, šklopec (krpelj), pipa borova, strizibuba vrbova i topolova, zlatna mara, bumbari, stršani i ose držiju se više vuz šumu.

Matuli: Matuli nemaju svoje posebno ime niti jěděn. Saki je samo matul. Živiju, pák tu ovi matuli: bijelac glogov, žučak obični, lastin rep, okač zlatan, okač gladišev, admiral, paunče danje, riđa melana, riđa sričkova, liljak borov, glava mrtvačka, golupka obična, ornić bjelopjegavi i ptičica ivanjska.